

РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК: 342.2+342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.6>

«МУНІЦИПАЛЬНА ЛЮДИНА»: ПАРАМЕТРАЛЬНІ ОЗНАКИ, ПОНЯТТЯ, РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ В ФОРМУВАННІ І ФУНКЦІОНУВАННІ ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Баймуратов М.О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук та права
Південноукраїнського національного педагогічного
університету ім. К.Д. Ушинського,
Заслужений діяч науки і техніки України,
ORCID: 0000-0002-4131-1070

Кофман Б.Я.,

доктор юридичних наук, старший дослідник,
професор кафедри права, політології та міжнародних відносин
Університету імені А. Нобеля,
Заслужений юрист України,
ORCID: 0000-0001-8121-5190

Баймуратов М.О., Кофман Б.Я. «Муніципальна людина»: параметральні ознаки, поняття, роль і значення в формуванні і функціонуванні локальної демократії та демократичної правової державності.

В умовах становлення та розвитку в Україні феноменології локальної демократії у вигляді місцевого самоврядування – конституційно-правового інституту і найважливішої іманентної ідентифікаційної ознаки демократичної правової державності, що не тільки відіграло революційну роль у становленні системи публічної влади в пострадянській державі, а й ознаменувало її «людинорозмірність» в сфері публічної самоврядної (муніципальної) влади, суттєво підвищується автономність людини у взаємних відносинах з державою, її інституціями публічної влади та між членами локальної територіальної спільноти – територіальної громади у їх індивідуальних, групових і колективних проявах і комунікаціях: а) в сфері МСВ (управлінсько-просторова ознака); б) в межах територіальної людської спільноти (локального соціуму) (основоположно-суб'єктна ознака); в) в умовах філософського стану повсякденності (філософсько-темпоральна ознака); г) де людина фактично проходить етапи соціалізації, в тому числі й правової (соціально-формуюча ознака); г) як результат останньої, формує свої атитю-

ди (поведінкові позиції), в тому числі й правові (соціально-поведінкова ознака); д) у процесі життєдіяльності реалізує їх у вигляді відповідних габітусів (практичних форм діяльності), в тому числі правових (соціально-діяльнісна ознака); е) реалізуючи свої екзистенційні та інші інтереси індивідуального, групового і колективного характеру, що їх супроводжують (біхевіористично-різнорівнева ознака); є) одночасно, практично здійснюючи конституційно-правовий статус людини і громадянина, що складається на локальному рівні соціуму у результаті складної комунікативно-діяльної та біхевіористично-поведінкової інтеграції зазначених інтересів, атитюдів і габітусів (нормативно-комунікаційна ознака); ж) паралельно здійснюючи свій життєвий цикл (екзистенційна ознака); з) тим самим підкреслюючи особливу значимість формування локальної системи існування і функціонування людини в межах локального соціуму, макросуспільства і держави через формування кадастру її основоположних прав, локальної системи їх захисту, що реалізуються у вигляді її конституційно-правового статусу (визначально-телеологічна ознака). Саме такий підхід найбільш яскраве і повно відображає і розкриває роль і значення феноменології «муніципальна людина» в формуванні і функціонуванні локальної демократії та демократичної правової держав-

ності, він може бути обґрунтований як з доктринально-теоретичних позицій, так й з позицій праксеологічного розуміння, вимірювання і реалізації.

Метою даної статті є дослідження актуальних питань визначення параметральних ознак, поняття, ролі і значення феноменології «муніципальна людина» в формуванні і функціонуванні локальної демократії та демократичної правової державності.

Вказується, що феноменологія муніципальної людини виникає на стику права і соціуму, права і людини, індивідуального і колективного, приватного та публічного, – тобто в межах науки про людину і соціум, їх органічну взаємодію, основоположний взаємний вплив та взаємозалежність, їх (впливу і взаємозалежності) аксіологічне, конотаційне, наративне, інформаційно-комунікаційне значення та потенціал, – у межах юридичної антропології. Виникнення профільної феноменології також пов'язане з формуванням, проявами і реалізацією екзистенційних інтересів людини в процесі здійснення нею свого життєвого циклу та функціонування в межах територіальної громади в умовах місцевого самоврядування, – причому, наведені інтереси трансформуються в «муніципальні права людини». Наріжним камінням у формуванні феноменології «муніципальна людина», її внутрішньою основою-строю, виступає т. зв. «синдром громадської участі», що, насамперед, характеризує людину-члена територіальної громади як носія політико-громадянських властивостей.

Формування феноменології «муніципальна людина» та її подальшого використання свідчать про: а) актуалізацію проблематики реалізації прав людини на локальному рівні функціонування соціуму, тобто на рівні місцевого самоврядування, там, де конкретна людина в межах територіальної громади здійснює свій життєвий цикл (тенденція загальної гуманізації в національному муніципальному праві); б) про поступове розширення прав та свобод не тільки громадян України, які на рівні місцевого самоврядування отримують додаткову та предметну мотивацію для участі в демократичних процесах на локальному рівні соціуму, з метою реалізації своїх особистісно екзистенційних, економічних, політичних, соціально-культурних та інших інтересів, а й іноземців, які протягом тривалого часу або постійно, легально проживають в межах відповідної громади, та не зважаючи на їх інший правовий стан становлять частину такої людської спільноти, тобто є її членами-жителями і, як наслідок, повинні володіти відповідними можливостями приймати участь в її розвитку та функціонуванні, одночасно реалізуючи свої екзистенційні потреби та інтереси (тенденція розширення суб'єктного складу територіальної

громади в сучасному національному муніципальному праві); в) про активні процеси формування однакового, з позицій об'єму і переліку (кадастру) прав і свобод, муніципально-правового статусу людини (особистості, жителя-члена територіальної громади), незалежно від її правового стану (тенденція зрівняння муніципально-правового статусу людини в сучасному національному муніципальному праві); г) про застосування конституційно-правового статусу людини і громадянина як основи для формування муніципально-правового статусу людини, що спирається на муніципальні права людини (особи, жителя-члена територіальної громади) (тенденція виокремлення муніципально-правового статусу людини з її конституційно-правового статусу в сучасному національному муніципальному праві); г) про роль муніципальних прав людини (особи, жителя-члена територіальної громади) в формуванні проксі моделі конституційно-правового статусу людини та виникнення феноменології «муніципальної людини» (тенденція використання конституційно-правового статусу людини для індокринатії та формування муніципально-правового статусу людини в сучасному національному муніципальному праві); д) про суттєву індокринатію феноменології «муніципальна людина» та про її подальшу концептуалізацію, що має теоретичне та об'єктивне праксеологічне підґрунтя (тенденція зростання значення феноменології «муніципальна людина» та її концептуалізацію в сучасному національному муніципальному праві).

Ключові слова: локальна демократія, правова демократична державність, місцеве самоврядування, територіальна громада, конституційно-правовий статус людини, права людини, людина-житель, муніципальні права людини, «муніципальна людина».

Baymuratov M.O., Kofman B.Ya. «Municipal person»: parametric features, concepts, role and significance in the formation and functioning of local democracy and democratic legal statehood.

In the conditions of formation and development in Ukraine of the phenomenology of local democracy in the form of local self-government – a constitutional and legal institution and the most important immanent identification feature of democratic legal statehood, which not only played a revolutionary role in the formation of the system of public power in the post-Soviet state, but also marked its «human dimension» in the sphere of public self-governing (municipal) power, the autonomy of a person in mutual relations with the state, its institutions of public power and between members of the local territorial community – territorial community in their

individual, group and collective manifestations and communications is significantly increased: a) in the sphere of MIA (administrative -spatial feature); b) within the boundaries of the territorial human community (local society) (fundamental-subject characteristic); c) in the conditions of the philosophical state of everyday life (philosophical-temporal feature); d) where a person actually goes through the stages of socialization, including the legal one (a social-forming feature); d') as a result of the latter, forms his attitudes (behavioral positions), including legal ones (social-behavioral feature); e) in the process of life, implements them in the form of appropriate habits (practical forms of activity), including legal ones (social and activity characteristic); e) realizing their existential and other interests of an individual, group and collective nature that accompany them (behavioristic and multilevel feature); g) at the same time, practically realizing the constitutional and legal status of a person and a citizen, which is formed at the local level of society as a result of complex communicative-activity and behavioral-behavioral integration of the specified interests, attitudes and habits (normative-communicative feature); g) simultaneously carrying out its life cycle (existential sign); h) thereby emphasizing the special significance of the formation of a local system of human existence and functioning within the local society, macro-society and the state through the formation of a cadastre of its fundamental rights, a local system of their protection, which are implemented in the form of its constitutional and legal status (determining and teleological feature). It is this approach that most vividly and fully reflects and reveals the role and significance of the phenomenology of «municipal man» in the formation and functioning of local democracy and democratic legal statehood, it can be substantiated both from doctrinal and theoretical positions, and from the positions of praxeological understanding, measurement and implementation.

The purpose of this article is to study the topical issues of defining the parametric features, concept, role and significance of the phenomenology «municipal person» in the formation and functioning of local democracy and democratic legal statehood.

It is indicated that the phenomenology of municipal man arises at the junction of law and society, law and man, individual and collective, private and public, i.e. within the limits of the science of man and society, their organic interaction, fundamental mutual influence and interdependence, their (influence and interdependence) axiological, connotational, narrative, information and communication meaning and potential, within the framework of

legal anthropology. The emergence of profile phenomenology is also connected with the formation, manifestations and realization of the existential interests of a person in the process of carrying out his life cycle and functioning within the boundaries of the territorial community in the conditions of local self-government, and these interests are transformed into «municipal human rights». The so-called «municipal person» is the cornerstone in the formation of phenomenology, its inner basis-stroma. «syndrome of public participation», which, first of all, characterizes a person who is a member of a territorial community as a bearer of political and civic properties.

The formation of the phenomenology «municipal person» and its subsequent use indicate: a) the actualization of the issue of the realization of human rights at the local level of the functioning of society, that is, at the level of local self-government, where a specific person within the territorial community carries out his life cycle (the general humanization trend in national municipal law); b) about the gradual expansion of rights and freedoms not only of citizens of Ukraine, who at the level of local self-government receive additional and objective motivation to participate in democratic processes at the local level of society, in order to realize their personal existential, economic, political, socio-cultural and other interests, as well as foreigners who, for a long time or permanently, legally reside within the relevant community, and regardless of their other legal status, are part of such a human community, i.e. are its resident members and, as a result, must have the appropriate opportunities to participate in its development and functioning, simultaneously realizing its existential needs and interests (the tendency to expand the subject composition of the territorial community in modern national municipal law); c) about the active processes of forming the same, from the standpoint of the scope and list (cadastre) of rights and freedoms, of the municipal legal status of a person (individual, resident-member of a territorial community), regardless of his legal status (the tendency to equalize the municipal legal status of a person in modern national municipal law); d) on the application of the constitutional-legal status of a person and a citizen as a basis for the formation of a municipal-legal status of a person, which is based on the municipal rights of a person (a person, a resident-member of a territorial community) (the tendency to separate the municipal-legal status of a person from his constitutional-legal status in modern national municipal law); d') about the role of municipal rights of a person (a person, a resident-member of a territorial community) in the formation of a proxy model of the constitutional-legal status of a person and the emergence of the phenomenology of the «municipal person» (the

tendency to use the constitutional-legal status of a person for indoctrination and the formation of a municipal-legal status of a person in modern national municipal law); e) about the significant indoctrination of the phenomenology «municipal person» and about its further conceptualization, which has a theoretical and objective praxeological basis (the trend of increasing importance of the phenomenology «municipal person» and its conceptualization in modern national municipal law).

Key words: local democracy, legal democratic statehood, local self-government, territorial community, constitutional and legal status of a person, human rights, resident person, municipal human rights, «municipal person».

Постановка проблеми. Становлення та розвиток в Україні феноменології локальної демократії у вигляді місцевого самоврядування (далі – МСВ) – конституційно-правового інституту і найважливішої іманентної ідентифікаційної ознаки демократичної правової державності не тільки відіграло революційну роль у становленні системи публічної влади в пострадянській державі, а й ознаменувало її «людинорозмірність» в сфері публічної самоврядної (муніципальної) влади [1], суттєво підвищив автономність людини у взаємних відносинах з державою, її інституціями публічної влади та між членами локальної територіальної спільноти – територіальної громади (далі – ТГ) у їх індивідуальних, групових і колективних проявах і комунікаціях:

а) в сфері МСВ (управлінсько-просторова ознака. – авт.);

б) в межах територіальної людської спільноти (локального соціуму) – ТГ (основоположно-суб'єктна ознака. – авт.);

в) в умовах філософського стану повсякденності (філософсько-темпоральна ознака. – авт.);

г) де людина фактично проходить етапи соціалізації, в тому числі й правової (соціально-формуюча ознака. – авт.);

ґ) як результат останньої, формує свої атитюди (поведінкові позиції), в тому числі й правові (соціально-поведінкова ознака. – авт.);

д) у процесі життєдіяльності реалізує їх у вигляді відповідних габітусів (практичних форм діяльності), в тому числі правових (соціально-діяльнісна ознака. – авт.);

е) реалізуючи свої екзистенційні та інші інтенси індивідуального, групового і колективного характеру, що їх супроводжують (біхевіористично-різнорівнева ознака. – авт.);

є) одночасно, практично здійснюючи конституційно-правовий статус людини і громадянина, що складається на локальному рівні соціуму у результаті складної комунікативно-діяльнісної

та біхевіористично-поведінкової інтеграції зазначених інтересів, атитюдів і габітусів (нормативно-комунікаційна ознака. – авт.);

ж) паралельно здійснюючи свій життєвий цикл (екзистенційна ознака. – авт.);

з) тим самим підкреслюючи особливу значимість формування локальної системи існування і функціонування людини в межах локального соціуму, макросуспільства і держави через формування кадастру її основоположних прав, що реалізуються у вигляді її конституційно-правового статусу (визначально-телеологічна ознака. – авт.).

Звідси вважаємо, що враховуючи викладене вище, саме такий підхід найбільш яскраве і повно відображає і розкриває роль і значення феноменології «муніципальна людина» в формуванні і функціонуванні локальної демократії та демократичної правової державності, він може бути обґрунтований як з доктринально-теоретичних позицій, так й з позицій праксеологічного розуміння, вимірювання і реалізації.

Стан дослідження проблеми. Після здобуття Україною незалежності у національній науковій школі муніципального права, почався процес формування сучасних поглядів на муніципально-правову проблематику, зокрема, на проблеми розвитку інститутів локальної демократії та ролі в цих процесах людини-члена ТГ, що знайшло відображення в працях Б.П. Андрусюка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова, В.І. Борденюка, М.П. Воронова, Р.К. Давидова, В.М. Кампа, О.О. Карлова, А.А. Коваленка, М.І. Корнієнка, М.П. Орзіх, В.Ф. Погорілка, Н.О. Пухтинського та інших вчених. Разом з тим, необхідно зазначити, що дослідження феноменології «муніципальної людини» та її концептуалізація у вітчизняній муніципалістиці практично не здійснювались, за виключенням представників школи муніципального права, що очолюється проф. М.О. Баймуратовим (Б.Я. Кофман, Є.А. Василькова, М.М. Баймуратов, І.В. Балабанова, Д.О. Бобровник, О.О. Боярський, В.С. Могілевський, І.Г. Посторонко та ін.), що надає наведеній проблематиці доктринальну, загальнонаукову та праксеологічну актуальність та контекстуалізацію, особливо в умовах стратегічної трансформації демократичної правової державності, її наближення до європейської та євроатлантичної модальності.

Тому **метою** даної статті є дослідження актуальних питань визначення параметральних ознак, поняття, ролі і значення феноменології «муніципальна людина» в формуванні і функціонуванні локальної демократії та демократичної правової державності.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи появу феноменології муніципальної людини, що виникає на стику права і соціуму, права і

людини, індивідуального і колективного, приватного та публічного, – тобто в межах науки про людину і соціум, їх органічну взаємодію, основоположний взаємний вплив та взаємозалежність, їх (впливу і взаємозалежності) аксіологічне, конотаційне, наративне, інформаційно-комунікаційне значення та потенціал, – у межах юридичної антропології, на думку вітчизняного дослідника О.О. Боярського [2, с. 111], можна стверджувати, що:

а) зазначена проблематика є однією з центральних в правознавстві (онтологічний критерій – авт.);

б) вона має свою історичну ретроспективу, що пов'язана зі становленням, розвитком і вдосконаленням гуманістичних та гуманітарних тенденцій в державотворенні і правотворенні, що знайшло свій практичний прояв в становленні юридичної антропології (історико-антропологічний критерій. – авт.);

в) в основі появи профільної феноменології лежать відносини держави, локального соціуму і людини, що знаходяться як у правовому, так і поза-правовому (за межами державно-правового впливу) просторі, коли людина функціонує в межах МСВ та продукує свої екзистенційні інтенції, потреби, устремління, інтереси та демонструє свої атитуди (біхевіористсько-релятивістський критерій. – авт.);

г) її становлення напряму детерміновано становленням і розвитком системи МСВ спочатку в рамках національної держави, а потім його вдосконаленням в рамках міждержавної економічної, політичної і правової інтеграції держав (локально-універсальний самоврядний критерій. – авт.);

г') вона переважно реалізується не тільки в державотворчих процесах, а й активно розвивається в процесах становлення і розвитку громадянського суспільства (державно-громадський критерій. – авт.).

Ба, більше, виходячи з нашої аргументації, вона напряму торкається, стимулює, активізує, детермінує та має прямий вихід на глибокі процеси формування локальної демократії в пострадянській державі, як самого багатолюдного виду демократичної участі людей до якого залучені всі без винятку з них (бо немає єдиної людини яка б фактично не була б членом відповідної *територіальної людської спільноти* (ТГ/)), – через визнання державою та системне сприяння становленню та розвитку МСВ, наділення реальною правосуб'єктністю територіальних людських спільнот (ТГ) та вплив на формування демократичної правової державності через її глибоку і реальну інституціоналізацію, враховуючи відданість цієї державності верховенству права, визнання нею іманентності інституту локальної демократії та пріоритету прав і свобод

людини перед правами держави (інституційно-конститууючий критерій. – авт.).

Звідси маємо сформовану багатофакторну та багаторівневу феноменологію, що, з одного боку, завдяки своїм вертикально-горизонтальним зв'язкам має виходи на основні стратегічні параметри демократичної правової державності, а з іншого, – напряму і безпосередньо торкається її основного суб'єкта-об'єкта управлінського впливу – людини (особистості, громадянина, жителя відповідної території-члена ТГ, члена державної, регіональної і глобальної людської популяції – представника людської цивілізації).

Феноменологія муніципальної людини виникає на стику формування, проявів і реалізації екзистенційних інтересів людини в процесі здійснення нею свого життєвого циклу та функціонування в межах ТГ в умовах МСВ. Наведені інтереси трансформуються в «муніципальні права людини» [3], що фактично виступають її конституційними правами, свободами і обов'язками, формуючи таким чином конституційно-правовий статус людини і громадянина, що реалізується на локальному рівні соціуму. Отже, така процесуально-діяльнісна тенденція та нормативно-правова парадигма розуміння, виникнення, формування і реалізації муніципальних прав людини є могутнім інституційно-легальним і конституційно-легітимним факторами у процесі формування і реалізації конституційно-правового статусу людини, що:

– по-перше, напряму органічно поєднує муніципально-правові (в нашому випадку, скоріше, самоврядно-правові. – авт.) відносини в цій сфері з конституційно-правовими відносинами, а це означає органічний зв'язок конституційного права з муніципальним правом (інтеграційна складова. – авт.);

– по-друге, трансформує муніципально-правовий статус людини в обов'язковий і іманентний вид прояву її конституційно-правового статусу (структурна складова. – авт.);

– по-третє, ідентифікує будь-яку людину, що законно знаходиться і проживає на теренах держави в межах відповідної ТГ та в умовах МСВ, насамперед, як «муніципальну людину», враховуючи екзистенційний простір локальної демократії як простір реалізації її основних інтересів (визначально-ідентифікаційна складова. – авт.);

– по-четверте, інтенсивно і оптимально формує концепт «муніципальної людини» як передвісник і складову частину концепту «конституційної людини», що ідентифікує людину як особу, що володіє відповідними зв'язками з державою перебування завдяки інститутам громадянства, іноземства, апатризму, біпатризму, біженства тощо (релятивістська складова. – авт.);

– по-п'яте, трансформує профільний феномен в основний телеологічний, функціональний, конотаційний, нарративний і діяльнісно-поведінковий концепт локальної демократії (трансформаційно-цільова складова. – авт.).

В контексті викладеного вище, категорично не можна погодитись з доктринальними позиціями деяких вчених, що стверджують про кризу МСВ в умовах демократичної державності. Наприклад, дослідник О.М. Бурін, стверджує, що склалася ситуація нагальної необхідності створення власної моделі локальної демократії, що викликано, з одного боку, об'єктивними зовнішніми чинниками, які політично мотивують державну владу, з іншого – повним вичерпанням МСВ своїх внутрішніх ресурсів [4]. Обґрунтовано вважаємо, що навпаки, – феноменологія «муніципальної людини» надає МСВ, по-перше, нового ефективно-управлінського «подиху» у процесах його інституціоналізації, розвитку та вдосконалення; по-друге, формує продуктивну телеологічну парадигму формування моделі національної локальної демократії, що скерована на задоволення інтересів та потреб ТГ та людини-жителя і члена такої територіальної спільноти; по-третє, надає нових змістовно-ідентифікаційних та змістовно-управлінських сенсів феноменології демократичної правової державності, що включають до себе й суттєву змістовно-гуманістичну складову, – бо знову, але вже безпосередньо з рівня локального соціуму, – тобто, там де існує і функціонує людина, – активізує, актуалізує і контекстуалізує гуманістично-гуманітарну проблематику та перспективний порядок денний діяльності публічної влади.

Отже, виходячи з наведених положень, можна підтримати доволі продуктивну доктринальну позицію вітчизняного дослідника О.О. Боярського, який сформулював системне і комплексне поняття *homo municipalis*, розуміючи під феноменом «муніципальна людина»:

Фізичну особу, що володіє різним правовим станом (громадянство, іноземство, апатризм, біженство та ін.), але не зважаючи на нього свідомо та ініціативно (курсив наш. – М.Б.; Б.К.) здійснює свій життєвий цикл в умовах повсякденності у рамках територіальної спільноти людей (ТГ), об'єднаних загальними географічними, історичними та сучасними екзистенційними інтересами, цінностями і потребами, що можуть бути реалізованими тільки в умовах МСВ, завдяки спільній синергетичній діяльності людини в межах ТГ та громадянського суспільства, завдяки діяльності органів місцевого самоврядування (далі – ОМСВ) та інших суб'єктів і ОМСВ, які входять до його системи, що здійснюється на принципах самоорганізації, самодіяльності, самокерованості та самоврядування, з метою створення належних

умов для супроводження і забезпечення існування та функціонування людського осередку, що має телеологічну домінують щодо продовження існування та подальшого розвитку людської цивілізації в умовах державно організованого соціуму [2, с. 117].

Треба наголосити на тому, що наріжним камінням у формуванні феноменології «муніципальна людина», її внутрішньою основою-строною, виступає т. зв. «синдром громадської участі», що, насамперед, характеризує людину-члена ТГ як носія політико-громадянських властивостей. Так, німецько-американський політолог, дослідник Гарвардського університету А. Інкельс [5, с. 256-257], досліджуючи характеристику сучасної людини, акцентує особливу увагу на появі в суспільстві тенденції «синдрому громадської участі», якому відповідають такі установки:

1) свобода від традиційних авторитетів. Широкий набір різного роду традиційних – релігійних, сімейних, етнічних і місцевих авторитетів заміщається єдиним загальнонаціональним політичним авторитетом (готовність суб'єкта локального соціуму до сприйняття не тільки традиційних, а й якісно нових ідеологічних цінностей та цінностей іншої властивості, що пропонуються на загальнодержавному рівні /потенційна готовність до сприйняття соціальних новацій/. – авт.);

2) інтерес до суспільних проблем, виражений в активній політичній участі й підкріплений бажанням бути поінформованим про поточну соціально-політичну ситуацію в суспільстві (наявність у суб'єкта локального соціуму активної життєвої позиції, готовність її реалізовувати через відповідні поведінково-діяльнісні габітуси, причому не тільки в політичній сфері, а й в інших сферах життєдіяльності соціуму, що тісно пов'язані з політичною сферою /активна готовність до соціальних комунікацій та трансформації власної поведінки/. – авт.);

3) орієнтація на політичні і урядові процеси, які визнають необхідність і бажаність формування раціональних процедур та відповідних організацій державного управління [5, с. 256-257] (готовність суб'єкта локального соціуму не тільки до пасивного сприйняття принципів та процесуальних засад державного управління, а й до активного їх розуміння, що у підсумку тягне його до усвідомлено сформованого бажання і готовності сприйняття такої процесуалізації, з перспективою здійснення відповідних дій і поведінкових настанов, що скеровані на реалізацію таких засад / потенційна готовність до процесуалізації процедур та діяльності інституцій/. – авт.).

Системний аналіз наведених рис характерологічної властивості свідчить про те, що всі вони

в обов'язковому порядку спостерігаються на локальному рівні соціуму у жителів-членів ТГ, бо всі соціальні процеси, в тому числі й політичні, проходять і реалізуються в локальній спільноті. Більш того, саме вони наділяють їх габітуси (поведінкові настанови) пошуком і надбанням муніципальних цінностей та їх наступною реалізацією, усвідомленістю, чіткою телеологічністю, життєвою логікою і логістикою, поведінково-діяльнісною змістовністю, вмінням сконцентруватися на вирішенні важливих питань, соціальною солідарністю, громадянськістю, вмінням і типізованими моделями участі в багаторівневих системах комунікативної взаємодії між суб'єктами локального соціуму з метою пошуку і використання оптимальних засобів вирішення проблемних питань. Саме це, на наш погляд, завдяки широкій муніципалізації локальних відносин, включаючи й локальні правові відносини, сприяє активізації процесів виникнення у людини, її груп та асоціацій в межах ТГ муніципальної свідомості (при легітимації муніципальних відносин членами ТГ), згодом муніципальної правосвідомості (при легалізації муніципально-правових відносин державою та ОМСВ), а також муніципальних психології та ідеології, що скеровані на формування стандартів поведінки в локальному соціумі, згідно сформованих в ньому ідеологічних постулатів муніципальної орієнтації і спрямованості.

Ще більш аргументації на користь феноменології «муніципальна людина» та її перспективної концептуалізації виникає при більш детальному ознайомленні з іншими рисами, що характеризують, на думку дослідника А. Інкельса, виходячи з зібраних ним статистичних даних [6, с. 214-215], портрет сучасної людини. Так, він вважає, що сучасна людина відкрила новий життєвий досвід (атитюди + габітуси. – Авт.) у всіх сферах її існування. Отже:

1. Сучасна людина не відчуває страху або великого психологічного дискомфорту в умовах оточення, що змінюється (в межах ТГ зникають старі та виникають нові комунікаційні зв'язки. – авт.).

2. Сучасна людина схильна формулювати і підтримувати думки щодо великої кількості проблем суспільного життя (в процесі первинної та подальшої соціалізації, в тому числі й правової, враховуючи на соціальну активність жителя-члена ТГ та спираючись на синдром «участі у суспільних справах». – авт.).

3. Сучасна людина обізнана про те, що до розгляду будь-якої проблеми можливі різні підходи, і про ці проблеми можуть бути різні думки. Людина позитивно оцінює це різноманіття (в результаті загальної соціалізації, формування атитюдів та пошуку габітусів, виробляється звичка та індіферентне (толерантне) відношен-

ня до наявності альтернативної позиції інших членів ТГ, їх груп та асоціацій. – авт.).

4. Сучасна людина не просто складає думку на основі випадкових інтересів та міркувань, але прагне робити це на основі об'єктивної інформації та раціональної, більш менш обґрунтованої процедури (результатом впливу соціалізації, що проходить в межах ТГ стає формування схильності людини-жителя і члена ТГ до процесуалізації прийняття найбільш важливих рішень. – авт.).

5. Сучасна людина у своєму сприйнятті суспільного життя орієнтована більшою мірою на сьогодення та майбутнє, ніж на минуле (існування та функціонування людини в межах ТГ в умовах МСВ та в стані повсякденності дає можливість розвивати не тільки ретроспективний, а й сучасний та перспективний погляд на здійснення нею свого життєвого циклу. – авт.).

6. Сучасна людина стурбована проблемою контролю над своїм оточенням та проблемою ефективності своєї діяльності (від цих екзистенційних рис соціальної відповідальності (контролю та ефективності прийнятих рішень та діяльності щодо їх реалізації) залежить комфортне і оптимальне існування людини-члена ТГ в межах територіальної людської спільноти. – авт.).

7. Сучасна людина схильна до того, щоб довгостроково планувати свою діяльність як у суспільному, так і в особистому плані (існування і функціонування у відносно автономному локальному соціуму (ТГ) в умовах МСВ та в стані повсякденності дає людині-члену такої спільноти почуття стабільності, спокою, впевненості, що об'єктивує її можливості щодо довгострокового планування своєї життєдіяльності. – авт.).

8. Сучасна людина вважає, що світ навколо неї підпорядковується обчисленню, хоча б у принципі. Вона розраховує, що оточуючі її люди та соціальні інститути діють надійно та передбачувано відповідно до певних зобов'язань (існування і функціонування людини у відносно автономному локальному соціуму (ТГ) в умовах МСВ та в стані повсякденності дає їй як члену такої спільноти можливість формування системи взаємної довіри та взаємного розуміння поглядів та відносин, що засновані на засадах муніципальної правосвідомості і муніципальної психології, а також взаємної облігаторності. – авт.).

9. Сучасна людина цінує в собі та в інших політичні та професійні навички. Саме їх він сприймає як справедливу основу для різноманітних соціальних винагород (існування і функціонування людини у відносно автономному локальному соціуму (ТГ) в умовах МСВ та в стані повсякденності дає їй як члену такої спільноти можливість вирішення широкого кола екзистенційних інтересів, серед яких важливе місце займають політичні і професійні інтереси, що

знаходять свою реалізацію через муніципальну правосвідомість і муніципальну психологію, трансформуючись в соціальну активність індивідуума. – авт.).

10. Сучасна людина цінує формальну шкільну освіту (остання відіграє суттєву роль у формуванні індивідуальної, групової і колективної муніципальної свідомості, муніципальної правосвідомості і муніципальної психології, настанови яких скеровано на формування і концептуалізацію «муніципальної людини». – авт.).

11. Сучасна людина керується у своїй поведінці ідеєю особистої гідності всіх людей (ця риса актуалізується, активізується і контекстуалізується через конотацію спільного існування і функціонування людини в межах ТГ, в умовах МСВ, в стані повсякденності. – авт.).

12. Сучасна людина має хоча б зразкове знання логіки індустріальних технологій [6, с. 215] (ці знання набуваються людиною-членом ТГ під впливом глобалізаційних процесів як результат комунікаційної взаємодії між жителями-членами ТГ, в процесі загальної соціалізації, формування загальних і професійних атитюдів та реалізації фахових габітусів. – авт.).

Тим більше Інкельс додає цей портрет ще декількома суттєвими характеристиками, що відображають поведінку людини в локальному соціумі: «Сучасна людина – це та, хто вірить, що може навчитися у суттєво високому ступені оволодіти оточенням з метою здійснення своїх намірів та досягнення своєї мети, а не бути повністю під пануванням цього оточення» [6, с. 220]. Отже, обґрунтовано вважаємо, що такі завдання людина у їх саме комунікаційному та телеологічному розумінні, через формування і реалізацію поведінково-діяльнісних патернів локального, локально-регіонального, локально-національного та ін. вимірів, – може вирішувати тільки в:

- а) межах ТГ, +
- б) в умовах МСВ +
- в) в стані повсякденності, +
- г) використовуючи свій конституційно-правовий статус.

Звідси – йдеться, і може йтися тільки про так звану «муніципальну людину», що об'єктивно і на психо-психологічному рівнях стурбована вирішенням екзистенційних інтересів індивідуального, групового і колективного (асоційованого, корпоративного) характеру, телеологічно обтяжена необхідністю формування і вибору для наступної реалізації відповідних атитюдів і відповідних ним габітусів, що мають назовні поведінково-діяльнісний вираз.

Отже, досліджуючи тенденції еволюції жителя-члена ТГ, що одночасно виступає й суб'єктом громадянського суспільства, слід зауважити, що вони наведені, відображені та проаналізовані в

багатьох науково-дослідних позиціях. Так, наприклад, існують доктринальні позиції, що наділяють кожну людину відповідними соціально-індивідуальними рисами, – такими як: а) відкритість новому життєвому досвіду у всіх сферах його існування (наявність активної життєвої позиції. – авт.); б) керівництво у своїй поведінці ідеєю особистої гідності всіх людей (наявність індивідуальної системи загальних цінностей щодо становища людини в соціумі. – авт.); в) суттєва зміна думки про суспільство (готовність до соціальних змін. – авт.).

Визнання та відданість таким рисам, своєю чергою, передбачає наступні якості: а) індивід схильний формувати і підтримувати думки з великого кола проблем суспільного життя (демонстрація високого рівня соціалізації, в тому числі й правової. – авт.); б) він обізнаний про те, що до вирішення будь-якої проблеми можливе існування різних підходів, і про ці проблеми можуть бути різні думки (демонстрація володіння критичним мисленням, що має в якості властивості наявність розумінні та розробки альтернативних шляхів до вирішення проблем, що існують. – авт.); в) він позитивно оцінює це різноманіття [7, с. 143] (демонстрація активної позиції суб'єкта щодо визнання наявності різних шляхів подолання існуючих проблем та його готовності їх використовувати в своєму досвіді. – авт.). У вимірюванні саме МСВ та позиціонування ТГ, наведені риси визначають позицію людини-жителя і одночасно члена ТГ до своєї соціальної поведінки в умовах повсякденності з метою усвідомленої реалізації свого життєвого циклу через вирішення питань місцевого життя екзистенційного характеру. У контекстуалізації громадянського суспільства – це набуття людиною якостей, що демонструють формування рівня її соціальної активності на локальному рівні існування і функціонування соціуму, причому з системним вирішення широким колом питань свого існування.

Отже, **резюмуючи викладене вище**, необхідно наголосити на тому, що, незважаючи на загальноприйнятий в науці конституційного права підхід щодо різного за обсягом прав та свобод конституційно-правового статусу громадян держави та інших категорій осіб, які можуть проживати на території цієї держави (іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців), тенденції розвитку національного муніципального права, особливо в сфері формування феноменології «муніципальна людина» та її подальшого використання свідчать:

а) про актуалізацію проблематики реалізації прав людини на локальному рівні функціонування соціуму, тобто на рівні МСВ, там, де конкретна людина в межах ТГ здійснює свій життєвий цикл (тенденція загальної гуманізації в

національному муніципальному праві. – авт.); б) про поступове розширення прав та свобод не тільки громадян України, які на рівні МСВ отримують додаткову та предметну мотивацію для участі в демократичних процесах на локальному рівні соціуму, з метою реалізації своїх особистісно екзистенційних, економічних, політичних, соціально-культурних та інших інтересів, а й іноземців, які протягом тривалого часу або постійно, легально проживають в межах відповідної ТГ, та не зважаючи на їх інший правовий стан становлять частину такої ТГ, тобто є її членами-жителями і, як наслідок, повинні володіти відповідними можливостями приймати участь в її розвитку та функціонуванні, одночасно реалізуючи свої екзистенційні потреби та інтереси (тенденція розширення суб'єктного складу ТГ в сучасному національному муніципальному праві. – авт.); в) про активні процеси формування однакового, з позицій об'єму і переліку (кадастру) прав і свобод, муніципально-правового статусу людини (особистості, жителя-члена ТГ), незалежно від її правового стану (тенденція зрівняння муніципально-правового статусу людини в сучасному національному муніципальному праві. – авт.); г) про застосування конституційно-правового статусу людини і громадянина як основи для формування муніципально-правового статусу людини, що спирається на муніципальні права людини (особи, жителя-члена ТГ) [8, с. 65] (тенденція виокремлення муніципально-правового статусу людини з її конституційно-правового статусу в сучасному національному муніципальному праві. – авт.); г) про роль муніципальних прав людини (особи, жителя-члена ТГ) в формуванні проксі моделі конституційно-правового статусу людини та виникнення феноменології «муніципальної людини» (тенденція використання конституційно-правового статусу людини для індокринатії та формування муніципально-правового статусу людини в сучасному національному муніципальному праві. – авт.); д) про суттєву індокринатію феноменології «муніципальна людина» та про її подальшу концептуалізацію, що має теоре-

тичне та об'єктивне праксеологічне підґрунтя (тенденція зростання значення феноменології «муніципальна людина» та її концептуалізацію в сучасному національному муніципальному праві. – авт.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баймуратов М.О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада та громадянське суспільство: проблеми взаємозв'язку і взаємозалежності. Актуальні проблеми держави і права. 2003. Вип. 21. С. 131–138.
2. Боярський О.О. Становлення феноменології муніципальної людини в межах громадянського суспільства і держави. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 110–118.
3. Баймуратов М., Кофман Б. Муніципальні права людини як нова константа національного муніципального та конституційного права. Право України. 2020. № 10. С. 63–80.
4. Бурін О.М. Проблеми впровадження концепції локальної демократії в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 9. URL: <http://www.du.nayka.com.ua/?op=1&z=752>. (дата звернення: 29.10.2022).
5. Inkeles A. The modernization of man. Modernization: The dynamics of growth. Ed. M. Weiner. New York, Basic Books, 1966. 355 pp.
6. Inkeles Alex. Making Men Modern: On the Causes and Consequences of Individual Change in Six Developing Countries. American Journal of Sociology Vol. 75, No. 2 (Sep., 1969), pp. 208–225.
7. Alex Inkeles and David H. Smith, Becoming Modern; Individual Change in six Developing Countries. Cambridge: Harvard University Press, 1974 xi, 436 pp.
8. Кофман Б.Я. Муніципальні права людини (особистості) як фактор вдосконалення конституційно-правового статусу людини і громадянина. Часопис Київського університету права. 2019. № 2. С. 64–71.